

VÖRÖS BOLDIZSÁR

Történelemhamisítás, propaganda, sajtó

*Illés Béla két kitalációja az általa szerkesztett újságokban
1944–1948 között*

A II. világháborúban a szovjet oldalon tevékenykedő magyar kommunistáknak a magyar katonákat és a lakosságot megcélzó németellenes propagandájában felhasznált legfontosabb történelmi hagyományokhoz: a Rákóczi-szabadságküzdeleméhez és az 1848–1849-es forradalom és szabadságharcéhoz kapcsolódott Illés Béla¹ két kitalációja, amelyek különböző változatai az író által szerkesztett, 1944–1945-ben kiadott *Magyar Ujság* és az 1945–1948 között megjelentetett *Uj Szó* hasábjain láttak napvilágot.²

Illés már a *Magyar Ujság* szeptember 26-i számában közzétette a Rákóczi-szabadságharccal kapcsolatos kitalációját tartalmazó *Pásztortűzek a Kárpátok ormain* című írását.³ E szerint Rákóczi, miután elmenekült bécsújhelyi fogságából, segítségért fordult I. Péter orosz cárhoz, aki Krakkóba 36 orosz tüzérszert, 7000 aranyat és egy díszruhát küldött neki. A szabadságharc vezetője Magyarországra visszaindulására készülődve pedig megüzente a Kárpátok népének: „Gyujtsatok tüzeket, hogy a szabadító sereg lássa az utat!”

A cikkíró azt állította, hogy Rákóczi szeptember végén kelt át a Vereckei szoroson, majd a Vörös Korcsma nevű épületben szállt meg, ám éjszaka „vasas németek vették körül a Vörös Korcsmát. A 36 orosz tüzér ágyuk nélkül is keményen harcolt. Egy szálig elestek a magyar szabadságért.” A szöveg szerint Rákóczinak sikerült elmenekülnie ellenségei elől, majd az erdőben találkozott Esze Tamással és katonáival, akikről Esze ezt mondta neki: „mi a magyar szabadság harcosai vagyunk!” Ezután a mozgalom vezére „Esze partizánjai élén” Munkács felé vonult. A továbbiakban Illés azt állította: „Rákóczit eladták az urak. Eladták a magyar nép öselleniségének, a németnek. Hét esztendei harc után a Vereckei szoroson át örökre elhagyta az országot [...] De a nép még ma is estéről-estére teljesíti a pa-

¹ Illés Béláról újabban I. pl. von KLIMÓ, Árpád, 'A Very Modest Man', *Béla Illés or How to Make a Career through the Leader Cult = The Leader Cult in Communist Dictatorships, Stalin and the Eastern Bloc*, Ed. by Balázs Apor, Jan C. Behrends, Polly Jones, E. A. Rees, New York, Palgrave Macmillan, 2004, 47–62.

² A *Magyar Ujságról* és az *Uj Szóról* lásd például *Az Uj Szó története*, Összeáll., szerk. Gyáros László, Budapest, Lapkiadó Vállalat, 1977.; ILLÉS Béla, „*Magyar Újság*” – „*Új Szó*” = *Uő, Ahogy a kortárs látta*, Cikkgyűjtemény, Budapest, Szépirodalmi, 1961, 227–231.; LÉVAI Béla, *Vízválasztó*, H. n., Magyar Zsebkönyv Kiadó, 1985 (Újságíró Könyvtár 1), passim.

³ ILLÉS Béla, *Pásztortűzek a Kárpátok ormain = Magyar Ujság*, 1944, 21. sz., szeptember 26., 4.

rancsát: pásztor tüzekeket gyűjt, hogy megvilágítsa az utat a szabadító hadseregnek. [...] És a szabadító hadsereg most itt áll a Kárpátok alatt. Az ellenség ugyanaz, mint akkor volt: a német.” A szerző szerint míg a 18. században a magyar nép segítette szabadítóit, 1944-ben harcol ellenük. Ám e küzdelemben azok megsemmisítik – ha azonban „Rákóczi és Esze népe fogadja” a felszabadítókat, azok segítenek rajta. „A Kárpátok pásztor tüzei messzire világítanak” – zárta cikkét e figyelmeztető mondattal Illés.

Az ábrázolásban a fiktív mozzanatokat hitelesíthette az egykor valóban élt, egymással kapcsolatban állt személyek (II. Rákóczi Ferenc, I. Péter, Esze Tamás) szerepeltetése és a ténylegesen lezajlott események (a szabadságharc vezérének elmenekülése Bécsújhelyből Lengyelországba, onnan visszatérése Magyarországra) megjelenítése. Az ezekkel megalkotott kitaláció pedig a németellenes küzdelemre buzdítás érdekében felépített történelmi analógiák hatásosságát volt hivatott szolgálni. A szövegben ugyanis Rákóczi „szabadító sereg”-nek nevezi csapatát, a nép ezt várja vissza 1711-től, 1944-ben pedig az meg is érkezik, immár mint a szovjet Vörös Hadsereg. E konstrukcióba illeszkedik Esze Tamás katonáinak „partizánok”-ként említése is. Ám nemcsak a „szabadító sereg” azonos lényegét tekintve évszázadokon keresztül, hanem az ellenség is: „a német”. Sőt, a Rákóczit a németeknek eladó magyar urak utódait is megjelenítette cikkében a szerző: a II. világháborúban ezek „a németet szolgáló magyar urak”. Az ellenség ilyen, évszázadokon keresztül változatlanul ábrázolása ugyanakkor, egyfajta sajátos visszahatással alkalmas lehetett arra is, hogy erősítse az olvasókban a szerző által kialakított értékelést a „szabadságharcosok”: Rákóczi és kurucai, az őket segítő oroszok, a II. világháborús partizánok, valamint a szovjet hadsereg küzdelmeinek lényegében azonos voltáról. Mindezen túl, az analógia teljesebbé tétele érdekében az író Rákóczi Magyarországra visszatérésének időpontját is a ténylegestől eltérően adta meg: eszerint erre nem 1703 júniusában került sor, hanem szeptember végén: vagyis éppen abban az időszakban, amikor (több mint 200 évvel később) a szovjet hadsereg már a Kárpátokban harcolt, és amikor a *Magyar Ujság* e cikket tartalmazó száma is megjelent.

A kitalációt a következő év elején Illés továbbalakította az *Uj Szó* 1945. február 6-i számának lapjain közzétett, *Rákóczi és az oroszok* című, öt szakaszból álló cikkénél.⁴ A szöveg a legkülönbözőbb politikai eszmék szellemében tevékenykedő magyar történészek bírálatával kezdődik: „A hivatalos magyar történelemírás következetesen hallgatott arról, hogy Rákóczi Ferenc 1703-tól 1711-ig állandó kapcsolatban állott Nagy Péter (I. Péter) orosz cárral és arról, hogy az oroszok rendszeresen támogatták Rákóczit tüzérséggel, tisztekkel, sőt időnkint pénzzel is. Érthető, hogy a Habsburg-imperializmust kiszolgáló magyar történelemírók elhallgatták azt, hogy Nagy Péter támogatta a magyar szabadság-mozgalmat, de annál indokoltabb lett volna, hogy az oroszok és Rákóczi viszonyát teljességében feltárják azok a történelemírók, akik meg akarták védeni a magyar népet attól, hogy a német zsoldosává, majd a német áldozatává váljék.” Az 1944-es cikkben

⁴ ILLÉS Béla, *Rákóczi és az oroszok* = *Uj Szó*, 1945, 2. sz., február 6., 3–4.

foglaltaktól eltérően e szöveg szerint a cár nemcsak egy alkalommal, 1703-ban segítette Rákóczi küzdelmét, hanem a szabadságharc idején később is – mindezzel kapcsolatos forrásait pedig Illés e munkájának bevezetésében ismertette is: „E cikk az egykorú okmányok csak egy töredékének alapján készült. Rákóczi Nagy Péterhez írott levelei nyomán és Morozov Jegor orosz tüzerőtiszt töredékben hátramaradt naplójegyzetei alapján. (Morozov Nagy Péter megbízásából több ízben járt követségben Rákóczinál.) E jelentős okmányok Leningrádon található, a Hadtörténelmi Múzeumban.” Az Illés által itt ismertetett fiktív eseményeket képzelet szülte dokumentumok voltak hivatottak hitelesíteni, amelyek valódiságát pedig lelőhelyük megadása igazolhatta – ehhez a leningrádi hadtörténeli múzeum azért volt alkalmas, mivel gyűjteményében kiemelkedő fontosságúak voltak az orosz tüzérség történetének anyagai.⁵ Mindezekon túl a kitalációnak az olvasókkal tényként elfogadtatását segíthették elő a cikkírónak a magyar történészeket elítélő megállapításai is: a magyar közönség tehát azért nem tudhatott a II. Rákóczi Ferenc–I. Péter-kapcsolat ezen részleteiről, mert a legkülönfélébb politikai felfogások jegyében alkotó tudósok közül senki sem dolgozta fel és mutatta be ezeket. Az őket érő bírálat utolsó mondata ugyanakkor félreérthetetlenül rávilágított e történelmi téma aktuálpolitikai jelentőségére is.

Cikke második részében Illés ismertette és idézte Rákóczinak a cárhoz küldött „levelei”-t, amelyek közül szerinte már az 1703-as elsőben „tájékoztatja őt arról, hogy »a Nemes Magyar Királyság összes népei« készek fegyvert fogni a népek szabadságának főellensége, a német császár ellen”, segítséget kér az uralkodótól: pénzt, fegyvert, tiszteket. Majd a cikk szerzője azt állította, hogy a szabadságharc vezetőjének „Egy 1706-ban írott levele ismét részletes politikai programot ad. Kelet-Európa népeinek összefogását sürgeti és kifejti, hogy *Magyarország hivatott arra, hogy nyugati előőrse legyen a szabadságukat a német hódítók ellen védő kelet-európai népeknek.*” Tehát, akárcsak az 1944-es szövegben, az *Uj Szó*-cikkből is fontos elem a németellenesség, itt azonban egy sajátos különbségtétel fedezhető fel. Rákóczi ugyanis 1703-as „levelé”-ben a „népek szabadságának főellensége”-ként a „német császár”-t jelölte meg, akit ebben az összefüggésben saját népe ellenségeként is ábrázolt. Ezzel az eljárással – hasonlóan a magyarokat megcélzó II. világháborús szovjet propaganda más megnyilvánulásaihoz⁶ – Illés egyértelművé tette: az uralkodó (illetve az „uralkodó osztály”, a vezetők csoportja) a legfőbb, az igazi ellenség, nem pedig az általa elnyomott és hódító háborúban felhasznált nép. Így a hódító uralkodó ellen fognak össze a „Magyar Királyság összes népei” – mindezzel a cikkíró félreérthetetlenül rámutatott Rákóczi szabadságharcának „haladó” jellegére: elnyomott népek küzdenek együtt (a nemzetiségi különbségek, ellentétek nélkül!) az elnyomó uralkodó ellen.

Az *Uj Szó*-cikk harmadik részében Illés ismét közreadta az 1944-es *Magyar*

⁵ Vö. pl. *Führer durch die Sowjetunion*, Bearb. A. Radó, Berlin, Neuer Deutscher Verlag, 1929, 296–297. L. még az 1945-ös Illés-cikk 5. szakaszát is!

⁶ Vö. KASSAI Géza, *Egy perc híján tizenkettő = Magyar Ujság*, 1944, 21. sz., szeptember 26., 1.; *Uő, Igazságos és igazságtalan háború = Magyar Ujság*, 1945, 10. sz., január 25., 2–3.

Ujság-írásába is beépített történetet I. Péter tüzéiről (ezúttal 46 tüzértisztet említve) és aranyairól; Rákóczi Magyarországra érkezéséről, az orosz–német összecsapásról. Az 1945-ös szövegben is az áll, hogy az összes „orosz tüzér mind egy szálig elesett – a magyar szabadság védelmében”. Rákóczinak e leírás szerint is sikerült elmenekülnie támadói elől, majd találkozott Esze Tamással. A találkozással kapcsolatban Illés ezt állította: „Morozov orosz tüzértiszt drámai erővel írja le ezt a jelenetet.” E mondattal pedig e cikk szerzője fontos változtatást hajtott végre a kitaláción korábbi, idézett írásához képest: ez esetben pontosan megadta az esemény ábrázolásának forrását: a (soha nem létezett) tüzértiszt feljegyzéseit.

Uj Szó-írása negyedik szakaszában Illés ismertette, idézte is Morozov e „naplójegyzetei”-t. A cikk szerint „Morozov elfogadta Rákóczi politikai elgondolását és Magyarországot úgy tekintette, mint Kelet-Európa (német hódítások ellen védekező) népeinek előretölt állását”, és panaszkodott amiatt, hogy a magyar urak, Bercsényit kivéve, nem igazán értik ezt a koncepciót és nem is érdeklik őket túlságosan a szabadságharc vezetőjének politikai elképzelései. A naplóró úgy értékelte Rákóczit, hogy „»túlontúl kimagaslik« tábornokai és politikusai közül. Jóval messzebbre lát, mint azok és összehasonlíthatatlanul önzetlenebb mint azok.” Morozov szerint a kurucok között nincsenek hozzá hasonló vezetők – pedig vele és néhány, megközelítőleg ilyen formátumú vezérrel, „10 kis Rákóczi”-val ki lehetne szorítani a németeket Magyarországról. A cikk e részének végén Illés eként adta közre a fiktív tiszt összefoglaló értékelését a magyar urakról: „1712-ben azt írta Morozov, hogy Rákóczit nem a német győzte le, hanem a magyar urak politikai rövidlátása és határtalan önzése. »Ha a magyarság nem talál jobb és önzetlenebb vezetőket, akkor a német szőröstől-bőröstől felfalja Magyarországot.« Ezzel a jövődöléssel végződnek Morozov feljegyzései.” A kitalált dokumentum funkciója a cikk e részénél nyilvánvalóan az volt, hogy olvasóinak megmutassa: a 18. század elején a szabadságharcot támogató oroszok küldötte, képviselője értette meg és értékelte helyesen Rákóczi „haladó” nézeteit, törekvéseit (a külpolitikaiakat Bercsényivel együtt), nem pedig a kurucoknál tevékenykedő magyar urak. Figyelemre méltó, hogy a kitaláció különböző változatainak közreadása során Illés – minden bizonnyal nem függetlenül a magyarokat megcélzó szovjet propaganda aktuális szempontjaitól⁷ – miként növelte a „magyar urak” felelősségét a szabadságharc vereségéért. Míg ugyanis a *Magyar Ujság*-szövegben csak az olvasható, hogy „Rákóczit eladták az urak” a németnek,⁸ 1945 elején már – ha nem is a saját véleményeként, hanem a (soha nem élt) naplóró értékelését ismertetve – arról írt: nem a németek győzték le a szabadságküzdelmet, hanem a magyar urak helytelen politikája volt az oka a vereségnek. E mozzanatnál a kitalált figura szerepeltetésére, álláspontjának bemutatására nagy valószínűséggel részben azért volt szükség, mert Illés úgy ítélte meg: 20. századi szerzőként egy történelmi tárgyú cikkben nem célszerű közzétennie egy olyan véleményt, amely nagymértékben ellentmondott volna a szabadságharc bukásának okait tárgyaló

⁷ Vö. KASSAI Géza, 1941 február 5. = *Uj Szó*, 1945, 2. sz., február 6., 2.

⁸ ILLÉS 1944, i. m. 4.

történettudományi munkáknak, ez ugyanis csökkenthette volna az ábrázolás egészének hitelét, ezáltal az azzal is terjesztett propaganda hatásosságát. Részben pedig valószínűleg azért, mert a kitalált személy feljegyzéseit záró jövendölést 1945 elején Illés a korabeli magyar újságolvasóknak szánta egyfajta figyelmeztetésül – ám ezt a Rákóczi-szabadságharc vezetőit „helyesen” értékelő orosz tiszt véleményeként megjelenítve azt is érzékeltethette a propagandával megcélzottaknak, hogy, akárcsak a 18. században, a II. világháborúban is az oroszok, illetve a Szovjetunió döntéshozói ítélik meg jól a magyarság érdekeit (amely nézetek éppen az *Uj Szó* hasábjain jelennek meg), ekként is igyekezve növelni eszméi terjesztésének hatékonyságát. Morozov jövendöléseinek beteljesülését ugyanis a cikkíró azzal jelezte, hogy szövege első szakaszában, az aktuális helyzettel foglalkozva, a magyar népnek a német zsoldosává, majd a német áldozatává válásáról írt. Akárcsak 1944-es munkájában, itt is lényegében azonosként ábrázolta a 18. századi és a 20. századi ellenséget, egy kifejezéssel jelölve: „a német” – ez pedig, egyfajta analógiás hatással, a magyarság támogatóinál is a folytonosság érzékeltetését segíthette elő annak érdekében, hogy a Rákóczi-szabadságharcot segítő (részben kitalált) oroszokat a szovjet hatalom, a Vörös Hadsereg elődeinek tekintsék az olvasók.

Az 1848–1849-es magyar forradalom és szabadságharc történetéhez kapcsolódott az *Uj Szó* következő, február 10-i számában az *Orosz tisztek Kossuth Lajosért* címmel közzétett Illés Béla-cikk.⁹ A kétszakaszos szöveg elején a szerző arról számolt be, hogy „1936-ban a Bjelorussz Akadémia történelmi osztályának tudományos munkásai a régi, cári kormányzóság iratainak rendezése közben egy olyan aktacsomóra akadtak, amelyik nemcsak az orosz történelemírók számára bírt nagy jelentőséggel, de bizonyára érdekelni fogja a magyar történelemírókat, sőt a legszélesebb magyar rétegeket is. Az aktacsomóra ez volt ráírva: »Alexej Guszev tüzérszázados és társainak bűnügye. 1849 május–augusztus.«» A cikkben az áll, hogy Guszevet és 15 társát azért tartóztatták le a cári hatóságok 1849 májusában, mert a 16 tiszt a magyar szabadságharc leverésére küldött seregben propagandát fejtett ki az intervenció ellen, a magyar szabadságmozgalom érdekében. A továbbiakban Illés azt tudatta az olvasókkal, hogy az iratcsomó nem tartalmazza a vádlottak vallomásait, csak a vádiratot és az ítéletet, ennek indoklásában pedig idézetként benne van Guszev százados néhány mondata a bíróság előtt tartott beszédéből. A kapitány, egyebek mellett, a következőket fejtegette: „Azért harcoljunk a magyarok ellen, mert ők ellenségei a Habsburg-császárnak? Ez igazán nem ok arra, hogy orosz vért ontsunk, hisz’ az orosz népnek semmi oka barátsággal gondolni a Habsburg-császárra és minden oka megvan arra, hogy ellenségének tekintse a kis szláv népeket elnyomó Habsburgokat. Vagy azért harcoljunk a magyarok ellen (mint egyre halljuk), mert a magyarok elnyomják

⁹ ILLÉS Béla, *Orosz tisztek Kossuth Lajosért* = *Uj Szó*, 1945, 3. sz., február 10., 3. Illés Béla Guszev-történetével korábban, részletesebben már foglalkozott: von KLIMÓ, Árpád, Vom Mars bis an die Donau, Der Rittmeister Alexej Gussew. Sozialistische Helden, Eine Kulturgeschichte von Propagandafiguren in Ost-europa und der DDR, Hg. von Silke Satjukow, Rainer Gries, Berlin, Ch. Links, 2002, 220–234, 293–295.

a Magyarországon élő szlávokat? Ha a magyarokat legyőzzük, ezzel nem szabadítjuk fel a Habsburg-birodalomban élő szlávokat, hanem csak azt érjük el, hogy a szlávokon kívül a magyarok is a németek szolgálivá lesznek. Nékünk *nem ezért*, hanem *ez ellen* kell harcolnunk.” A tiszt szavait Illés ekként értékelte, értelmezte a cikkben: a százados „megértette, hogy egy nép csak úgy lehet szabad, ha nem nyom el más népeket és hogy egy nép szabadságmozgalmának letiprásával nem lehet szabaddá tenni más rab-népeket. Mindenesetre megértette az 1848–49-es magyar forradalom óriási jelentőségét és megértette azt, hogy az orosz népnek nem érdeke megmenteni Délkelet-Európa zsarnokait. Megértette, hogy ez csak az orosz nép elnyomójának, a cárnak érdeke.”

A cikkíró azt állította, hogy a tiszték pere a minszki katonai törvényszék előtt folyt le, az ítélet szerint pedig 7 vádlottat, köztük Guszev századost, halállal büntették. Kivégzésükre 1849. augusztus 16-án, a minszki Preobrazsenszkij kaszánya udvarán került sor, a kormányzó, Golicin herceg jelenlétében. A továbbiakban Illés azt írta, hogy „A cári hatóságok a 16 tiszt letartóztatását, a pert, az ítéletet és a kivégzéseket szigorú titokban tartották. Galicin herceg még azt is megtiltotta, hogy az elítéltek hozzátartozóinak rokonuk sorsáról bármi felvilágosítást adjanak.” A cikk második, mindössze egymondatos szakaszában a szerző a szövegében ismertetett, idézett „dokumentumok” sorsával foglalkozott: „Nem tudom, hogy e történelmi okmány nem esett-e áldozatul a Minszket felégető német banditáknak, de bizonyos, hogy a minszki per okmányainak kivonatos másolata megtalálható a leningrádi Hadtörténeli Múzeum irattárában.”

A valóságban soha le nem zajlott eseményeket, amelyek főszereplői: Alekszej Guszev kapitány és társai kitalált személyek, fiktív iratok alapján, ténylegesen megtörténtként mutatta be Illés. A „történet”-et hitelesítő „forrásai”-nak igaziakként elfogadtatását az olvasókkal voltak hivatottak szolgálni a szerző különféle eljárásai: megtalálásuk leírása (egy valóban létező intézmény: a belorusz akadémia, egyik részének: „történelmi osztályának” – amelyet az ügyben tájékozódó érdeklődő az akadémia ekkor már működő történettudományi intézetének is tekinthetett – tudományos munkatársai tevékenységével összefüggésben); az egyes iratok ismertetése, idézésük; a szövegek lelőhelyeinek – ezek közül ráadásul „bizonyos”-an, a tüzérszázados ügyének dokumentumait gyűjtőkörének megfelelően őrző leningrádi hadtörténeli múzeum¹⁰ irattárának – megadása. Az Illés-szövegben Golicin herceg szerepeltetése is hozzájárulhatott a fikció valószínűségének elismertetéséhez az orosz történelmet ismerőknél: a Golicin hercegi család számos tagja ugyanis fontos tisztségeket töltött be Oroszországban az évszázadok során.¹¹ (A kitaláció hiteltelenítését elősegítő azon információknak pedig, hogy 1849-ben nem e család egyik tagja, hanem Alekszej Szemjonov volt itt a kormányzó, Magyarországon, az 1940-es évek közepén minden bizonnyal legfeljebb néhányan voltak birtokában...) Az orosz múltban tájékozottabbaknak

¹⁰ L. ehhez e munkám 5. jegyzetét és a hozzá kapcsolódó főszöveg-részt!

¹¹ L. ehhez pl. *Golicyn = Révai Nagy Lexikona*. Az ismeretek enciklopédiája, Vol. 8, Budapest, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, 1913, 611.

ismerős, és ekként a képzelet szüleményét hitelesítő szövegem lehetett a Preobrazsenszkij név említése is egy kaszárnnyával összefüggésben: ugyanis 1849-ben már létezett a Preobrazsenszkij ezred, a legrégebbi orosz gárdaezred, amelyet a Moszkva melletti Preobrazsenszkoje faluról neveztek el.¹²

Mindezekén túl a Guszev-esetnek az *Uj Szó* olvasóival ténylegesen megtörténtként elfogadtatását az is előmozdíthatta, hogy az újság előző számában látott napvilágot Illés Béla hasonló jellegű írása a Rákóczi-szabadságharc orosz támogatásáról: e két munka rokon volta pedig nemcsak a második hamisítás hitelesítésére lehetett alkalmas, hanem az 1849-es történet ábrázolása, egyfajta sajátos visszahatással, a 18. századi témájú fikciónak a közönséggel egykor valóságosan lezajlott eseménysorként elismertetéséhez is hozzájárulhatott. Mindehhez jó kiindulópontot szolgáltatathatott a *Rákóczi és az oroszok* című munka lelegején az orosz–magyar jó történelmi kapcsolatot elhallgató történészek bírálata: az olvasó így arra gondolhatott, hogy a szovjet hadsereg magyarországi lapjának az orosz múltat nyilvánvalóan alaposan ismerő, eredeti dokumentumokat idéző szerzője eddig ismeretlen adatokat tesz közzé a két nép viszonyáról.

A különféle eljárások alkalmazásával történelmileg hitelesként bemutatott fikciót tartalmazó cikk írója pedig kifejezés-használatával az aktuálpolitikai törekvésekhez, így a világháborús németellenes küzdelemhez is kapcsolódó ellentéteket is megjelenített szövegében. Egyrészt „beszédének idézett mondataiban” Guszev százados határozottan állást foglalt az „orosz nép”-nek a „magyarok”-kal és a Habsburg Birodalomban élő „kis szláv népek”-kel közös érdekei mellett, rámutatva arra, hogy ezek ellentétesek a császáráival és, ha általa kimondatlanul is (Illés értékelésében viszont egyértelműen megfogalmazva), a cáréival is. Ezt a gondolatot a cikkíró továbbvitte a 19. századi „események” ábrázolásánál: ugyanis a kapitányt és társait több ízben „orosz”-okként jelölte (már a cím első szavával is), az intervenciót elrendelő, a magyarbarát tisztekkel leszámoló hatalmat pedig „cári”-ként – azt juttatva ezzel kifejezésre, hogy az oroszok összességükben nem tehetők felelőssé az 1849-es katonai beavatkozásért, az csak a népet elnyomó vezetők akciója volt, az orosz nép kiemelkedő képviselői pedig még szembe is fordultak azzal. Mindennek egyfajta folytatásaként, az „eset dokumentumai”-nak 20. századi megtalálásáról írva a szöveg szerzője „orosz történelem-írók”-at említett (nem pedig „szovjet”-eket, ami annál feltűnőbb, mert ráadásul nem is orosz, hanem belorusz területen „fedezték fel” az „irat”-okat, ezek tehát az itteni kutatók érdeklődésére is számot tarthattak volna). Így a 19–20. századi mozzanatok e megjelöléseinek sorozatával a szerző, ha nem is nyíltan kimondva, az „orosz nép” képviselőiként jeleníthette meg a századost és társait, akik „haladó törekvéseik”-kel az ezeket is megvalósító „leghaladóbb” politikai rendszer: a szovjet elődei. Ebben a gondolatmenetben pedig benne rejlik az a következtetés, hogy amiként az „orosz nép” „haladó” tagjai már a 19. században felismerték az elnyomott kelet-európai népek, köztük a „magyarok” igazi érdekeit és életü-

¹² L. ehhez pl. *Preobrazsenszkoje = Révai Nagy Lexikona*, Az ismeretek enciklopédiája, Vol. 15, Budapest, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, 1922, 685.

ket áldozták ezekért, úgy, immár más körülmények között, a 20. században az ő törekvéseiket is érvényre juttató szovjethatalom politikusai, katonái küzdenek a népek, köztük a magyarok szabadságáért. E sajátos hagyományteremtést volt hivatott szolgálni másrészt az ellenség megjelölése is: a „német”. Akárcsak az „orosz nép” képviselői, ez is lényegében azonos évszázadokon keresztül: 19. századi „beszéd”-ében Guszev százados így említette a Habsburg Birodalom vezetőit, 20. századi leírása végén pedig Illés a „Minszket felégető” „banditák”-at. Az ellenség ilyen ábrázolása, egyfajta analógiás hatással azt is elősegíthette, hogy a kapitányt és társait a szovjet rendszer elődfiguráinak tekintsék az olvasók – akárcsak a 18. századi „orosz”-okat a Rákóczi-fikciót tartalmazó szövegeknél.

Illés két kitalációja sajátos továbbépítése volt a szovjetunióbeli magyar kommunisták II. világháborús, németellenes propagandájában felhasznált legfontosabb magyar történelmi hagyományoknak. 1945-ben pedig a szerző ezekhez kapcsolódva törekedett népszerűsíteni az oroszokat, a Rákóczi védelmében életüket áldozó tüzérek, valamint Guszev százados és társai ábrázolásával főleg a katonákat, azt igyekezve bizonyítani a háborúban vesztes Magyarország a korábbi évtizedekben erőteljes szovjetellenes propagandával megcélzott, a „felszabadító” szovjet hadsereg katonáinak atrocitásaitól is szenvedő lakosságának, hogy az oroszok már a múltban is támogatták a magyar szabadságküzdelmeket, a (fiktív) történelmi analógiák segítségével mintegy megalapozandó a kialakuló „szovjet–magyar baráti kapcsolatok”-at.

A két kitalációt tartalmazó szövegek a későbbiekben is napvilágot láttak az *Uj Szó* hasábjain, szerzőik pedig, az eddig vizsgált ábrázolásokhoz képest nemegyszer különféle mozzanatokkal tovább is alakították a képzelet e szüleményeit. Így a lap 1945. március 27-i számában II. Rákóczi Ferenc születésének 269. évfordulója alkalmából közzétett, *Rákóczi születésnapja* című cikkében Kárpáti Aurél,¹³ hangsúlyozva a magyar szabadságharc vezetője orosz kapcsolatai bemutatásának aktuálpolitikai vonatkozásait, azok ismertetésénél felhasználta Illés fikciójának különböző elemeit, sőt, az elemzett munkákban foglaltakhoz képest hozzátette ehhez Morozov jellemzését, aki, szerinte, „derék orosz tüzértiszt” volt.

Guszev százados és társai esetét történelmi tényként említette Hegedüs Géza az *Uj Szó* 1946. február 9-i számában megjelentetett, az egykor valóban élt, lengyel származású, 1849-ben a cári intervenció hadseregéből a magyar szabadságharc oldalára álló és ezért kivégzett Rulikowski sorsát bemutató *Rulikovszki ezredes emlékezete* című cikkében.¹⁴ E munkánál a kitalációt nemcsak az hitelesíthette, hogy szerzője hivatkozott Illés írására, hanem a soha nem létezett figurák ügyének a valós személyével rokon volta is. A fiktív orosz kapitány ténylegesen élt személyként ábrázolását elősegíthette az is, hogy Hegedüs a lengyel származású Rulikowskit egy ízben mint „a magyar köztársaság orosz vértanujá”-t méltatta: itt tehát az egyik hamisítás hitelesítését egy másik szolgálta, még ha az utóbbinál nem is került sor új történelmi figura kitalálására, hanem „csak” egy

¹³ KÁRPÁTI Aurél, *Rákóczi születésnapja* = *Uj Szó*, 1945, 25. sz., március 27., 2.

¹⁴ HEGEDÜS Géza, *Rulikovszki ezredes emlékezete* = *Uj Szó*, 1946, 32. sz., február 9., 4.

valós személy nemzeti hovatartozásának megváltoztatására – az így létrehozott orosz tiszt alakja valószerűbbé tehető a soha nem létezett. A többféle eljárással megalkotott „két orosz tiszt” ábrázolása pedig hozzájárulhatott a „szovjet–magyar barátság” erősítéséhez is.

Az *Uj Szó* 1946. április 4-i ünnepi számának *Április negyedike* című vezércikkébe¹⁵ Illés Béla a Rákóczi-kitalációt építette be. Az író az eddigiekben tárgyalt szövegekhez képest úgy alakította tovább a fikciót, hogy rámutatott: I. Péter megértette a magyar szabadságharc vezetőjének külpolitikai elképzeléseit, a valótlan történelmi mozzanatokat pedig hozzákapcsolta az aktuális megemlékezéshez: „Rákóczi programja: Magyarország függetlenségének orosz segítséggel való visszaszerzése és biztosítása csak a második világháború idején valósult meg”. A képzelet szüleménye itt nemcsak a „szovjet–magyar barátság”, az 1945-ös „felszabadulás” előzményeként jelent meg, hanem arra is hivatott volt, hogy történelmileg megalapozza a vezércikk aktuálpolitikai útmutatásait: a magyarságnak, ha szabad és boldog akar lenni, tanulnia kell a történelemből. Nem szabad elfelejtenie a német hódítók okozta károkat és minden olyan politikai erőt, amelyet ezek eszközül használhatnak fel ellene, így a magyar „reakció” legkülönbözőbb csoportjait is el kell távolítania életéből – függetlenségének megőrzése érdekében pedig a külpolitikában a Szovjetunióra kell támaszkodnia.

Csaknem egy évvel később, az 1848-as magyar forradalom kitörésének évfordulóján, az *Uj Szó* 1947. március 15-i ünnepi számában látott napvilágot E. Jepticin *Az orosz és a magyar nép történelmi kapcsolatai* című írása,¹⁶ amely a „szovjet–magyar barátság” történelmi hagyományait mutatta be. Ehhez a szerző mindkét kitalációt felhasználta; a 18. századit, az eddigiekben vizsgált ábrázolásokhoz képest tovább is alakítva azt állította: Rákóczi 1703-tól 1711-ig nemcsak *állandó*, hanem *szoros kapcsolatban* is állt a cárral és „az oroszok rendszeresen támogatták ezt a magyar szabadságmozgalmat *pénzzel, tüzérséggel, tisztekkel*”. A cikkíró szerint az orosz uralkodó „egészében felismerte a Rákóczi-féle szabadságharc és az *önálló, független Magyarország jelentőségét* és egyetértett Rákóczival abban, hogy Magyarország hivatott arra, hogy nyugati előőrsé legyen a szabadságukat a német hódítók ellen védő keleteurópai népeknek. Nagy Péter mindenben támogatta Rákóczit.” A kitalációkat pedig ez esetben hitelesíthette a szerző orosz neve is, amely jelezte: a két ügyben érintett „külföldi”-eken (itt: a magyarokon) kívül a „nemzeti” (itt: a szovjet) történetírás képviselője is ténylegesen megtörténteknek tekinti a szövegben bemutatott eseményeket, egykor valóban élteknek az itt említett alakokat és a tárgyalt időszakra vonatkozóan forrásértékűeknek az ismertetett, idézett (hamis) dokumentumokat is.¹⁷ A munka valótlan mozzanatai pedig arra is alkalmasak voltak, hogy alátámasszák a lapszám Illés Béla által írt,

¹⁵ ILLÉS Béla, *Április negyedike* = *Uj Szó*, 1946, 77. sz., április 4., 1.

¹⁶ JEPTICIN, E., *Az orosz és a magyar nép történelmi kapcsolatai* = *Uj Szó*, 1947, 62. sz., március 15., 7.

¹⁷ Ehhez hasonlóan a Guszev-kitalációt hitelesíthette, hogy Leonyid Leonov, szovjet író is megtörténtként ábrázolta azt egy 1948-as *Uj Szó*-cikkében, I. LEONOV, Leonid, *Magyar tavasz* = *Uj Szó*, 1948, 78. sz., április 4., 8–9.

Március 15 című vezércikkének e megállapításait: „A cári Oroszország (amely Rákóczi felkelése idején támogatta a magyar függetlenségi törekvéseket) 140 esztendővel később hadsereget küldött a magyar szabadságharcosok ellen. Nyilvánvaló, hogy a cári hadsereg felvonulása nem orosz–magyar ellentét kifejezése volt, hanem a reakció és a haladás harca.”¹⁸ Továbbá, a Jepticin-szövegben a Guszev-estet bemutatása konkrét példaként szolgált ugyane lapszám *Ifjúság Szava* című, *Az Új Szó gyermekhetilapja* alcímmel ellátott oldalán olvasható, T. W. I. által írt, *Március tizenötödikén* című cikk általános jellegű közléséhez: „1849 július 31-én Petőfi is ifjú életét adta a világszabadságért. A világszabadságért, melynek annyi orosz hőst is gyilkolták halomra, vetették börtönre és küldték számkivetésbe a cári parancs végrehajtói”.¹⁹

Az 1848-as forradalom 100. évfordulója megemlékezéseinek előkészületeivel foglalkozó cikkekben is helyet kapott Guszev százados és társai esete. Lévai Béla *A magyarországi centenáris ünnepségek során feltárják a magyar szabadságharc orosz vonatkozásainak igazi hátterét* című, az *Uj Szó* 1947. október 26-i számának hasábjain közzétett írásában, az eddig vizsgált szövegekben foglaltakhoz képest akként alakította tovább a fikciót, hogy tudatta az olvasókkal: az ügy „összes iratait a minszki katonai levéltárban *Janka Kupala*, a híres bjelorusz költő segítségével fedezték fel”.²⁰ A kitaláció hitelesítéséhez hozzájárulhatott a költő szerepének említése azáltal, hogy tekintélyesként („híres”) és ahhoz a néphez tartozóként írt róla a cikk szerzője, amelynek területén az iratokat megtalálták („belorusz”) – mivel pedig Kupala 1942-ben meghalt, nem is cáfolhatta meg a segítségéről közzétett állítást.

Az *Uj Szó* 1947. november 29-i számában megjelent, „1848 szelleme él azokban a lépésekben, amelyeket őszinte barátság vágyával most teszünk a szomszéd népek felé.” *A Történelmi Emlékbizottság ülése* című cikk szerint a november 27-i megbeszélésen Mihályfi Ernő, a testület főtitkára „Az ünnepségek orosz vonatkozásaival kapcsolatban megemlítette, hogy magyar kormányküldöttség fog utazni Minszkbe, arra a helyre, ahol kivégezték Guszev orosz századost és hét társát, akik 1849-ben nem voltak hajlandók harcolni az orosz hadseregben a magyar szabadságharc letöréséért”.²¹ e szövegrész fontosságát pedig közreadói kurzíválással és a cikk többi részétől való elkülönítésével is hangsúlyozták. A fikciót ez esetben az is hitelesíthette, hogy fontos tisztséget betöltő személy ténylegként

¹⁸ ILLÉS Béla, *Március 15.* = *Uj Szó*, 1947, 62. sz., március 15., 1.

¹⁹ T. W. I., *Március tizenötödikén* = *Uj Szó*, 1947, 62. sz., március 15., 9.

²⁰ LÉVAI Béla, *A magyarországi centenáris ünnepségek során feltárják a magyar szabadságharc orosz vonatkozásainak igazi hátterét* = *Uj Szó*, 1947, 244. sz., október 26., 7. L. még: *A Magyar Nemzeti Múzeum centenáris kiállításra készül* = *Uj Szó*, 1947, 258. sz., november 13., 6.

²¹ L. B., „1848 szelleme él azokban a lépésekben, amelyeket őszinte barátság vágyával most teszünk a szomszéd népek felé” *A Történelmi Emlékbizottság ülése* = *Uj Szó*, 1947, 272. sz., november 29., 8.

ismertette és kilátásba helyezte a magas szintű megemlékezést (soha nem élt) főszereplőiről, egy kiemelkedő jelentőségű eseménysorozatban.²²

Az 1848-as forradalom centenáriumán a százados alakjának hitelesítését szolgálta az *Uj Szó* 1948. március 14-i számában közreadott idézetsorozat is, amely több, kiemelkedőként értékelt történelmi személyiségnek jórészt az egy évszázada lezajlott szabadságküzdéssel, annak szereplőivel kapcsolatos megnyilatkozásaiból állt össze. A valóban élt alakok arcképei és szövegei között lehetett olvasni a kitalált figura szavait, amint ezt az idézetek előtt megadott címek is mutatják: „Marx és Engels a magyar szabadságharcról:”; „Herzen Kossuthról:”; „Alexej Guszev orosz tüzérkapitány a Habsburgokról:”²³ itt pedig egy részlet következett a tiszt „beszéd”-éből. A kapitányt nem fiktív történelmi személyek között jelenítette meg Lévai Béla az újság ugyane számának hasábjain közzétett, *A cári intervenció sereg katonái a magyar nép szabadságharcáról* című munkájában,²⁴ ám itt korántsem csak ez szolgálhatta a fikció történelmi tényként elfogadtatását az olvasókkal, hanem az is, hogy a nem sokkal később *Két emlékirat az 1849. évi cári intervencióról* címmel megjelenő művet²⁵ ismertető szöveg e kiadványról azt is tudatta az érdeklődőkkel: „A munkához írt előszavában Trócsányi Zoltán professzor megírja például a magyar barátsága miatt kivégzett Guszev orosz századosról, hogy ismerte az 1848 táján Oroszországban szélteben olvasott írókat, a francia forradalom szociológusait.”²⁶ A tudomány tekintélyét képviselő „professzor” említése szintén alkalmas lehetett arra, hogy hozzájáruljon ahhoz: a képzelet e szülöttjét egykor valóban éltek tekintse a közönség. Szintén e lapszámban a százados és társai esetét a fiatalok számára mutatta be az *Iffjúság Szava*-oldalon a *Tudod-e pajtás...* kezdetű szöveg, a kitalációt nemcsak valós történelmi alakok említésével hitelesítve, hanem úgy is, hogy megadta az azzal kapcsolatos források lelőhelyét: „a Guszev-ügy iratai még ma is megtalálhatók a minszki levéltárban.”²⁷ Az *Uj Szó* ünnepi számának ezen anyagai egymás hatását is erősítve szolgálhatták azt, hogy tényként fogadják el az olvasók a fikciót. Az pedig alkalmas volt arra, hogy alátámassza e lapszám Illés Béla által írt, *Magvetéstől aratásig (1848–1948)* című vezércikkének e megállapítását: „Az orosz cár segítségére sietett a magyar nép hóhérainak, bár az orosz nép már akkor is elítélte a cár szabadságellenes politikáját.”²⁸

²² L. még: LÉVAI Béla, *Ujabb érdekes dokumentumok a magyar szabadságharc orosz vonatkozásairól* = *Uj Szó*, 1948, 40. sz., február 18., 7.

²³ Az összeállítást l. *Uj Szó*, 1948, 62. sz., március 14., 4.

²⁴ LÉVAI Béla, *A cári intervenció sereg katonái a magyar nép szabadságharcáról* = *Uj Szó*, 1948, 62. sz., március 14., 8.

²⁵ L. *Két emlékirat az 1849. évi cári intervencióról*, Bev., jegyz. Trócsányi Zoltán, Sajtó alá rend. Gonda Imre, Budapest, Magyar Külügyi Társaság, 1948.

²⁶ LÉVAI 1948, (*A cári intervenció sereg*), i. m. 8.

²⁷ *Tudod-e pajtás...* = *Uj Szó*, 1948, 62. sz., március 14., 12. L. ehhez: *Miért van Nagyváradon Rulikovszkij ucca* = *Uj Szó*, 1948, 62. sz., március 14., 12.

²⁸ ILLÉS Béla, *Magvetéstől aratásig (1848–1948)* = *Uj Szó*, 1948, 62. sz., március 14., 1.

A fentiekben ismertetett-elemzett szövegek jól mutatják, hogy Illés, kihasználva a sajtó nyújtotta lehetőségeket, az általa szerkesztett újságokban 1944–1948 között ismételtelen közre tudta adni kitalációit, az ezeket tartalmazó újabb és újabb szövegek pedig elősegíthették e fikciók, illetve ábrázolásaik legfőbb propagandisztikus tartalmának: a „szovjet–magyar barátság” történelmi legitimálásának bevésődését is az ezekkel megcélzottakba. E hatást szolgálhatták a képzelet e szüleményei hitelesítésére alkalmas legkülönbébb eljárások. Több szerző összehangolt tevékenysége (Illés és munkatársai); soha nem létezett dokumentumok ismertetése, idézésük, lelőhelyük megadásával (Rákóczi levelei, Morozov feljegyzései, Guszev százados minszki perének iratai). A kitalált mozzanatok valósakkal együtt bemutatása (egykor ténylegesen élt személyek, mint I. Péter, II. Rákóczi Ferenc, Esze Tamás szerepeltetése, Rákóczi 1703-as hazatérésének leírása; ide sorolhatóak az oroszosított Rulikowski ábrázolásai is). Jelentős, de már elhunyt személynek az ügy forrásainak feltárásában közreműködőként feltüntetése (Janka Kupala); a fikciók tényként megjelenítése az azokban érintett külföldi ország szerzői (Jepticin, egy 1948-as írásában Leonyid Leonov²⁹) által, továbbá vezető magyar politikus (Mihályfi Ernő) és tudós (Trócsányi Zoltán, Lévai cikkében) által; a korábban alkotó történészek bírálata a múlt egyes mozzanatainak elhallgatásáért (a *Rákóczi és az oroszok* című cikk elején). E valótlanságoknak az olvasókkal 18. és 19. századi történelmi tényekként elfogadtatásához pedig hozzájárulhatott az is, hogy ilyenekként ábrázolták éveken keresztül újra és újra az egyes cikkekben, ami azt jelezte: ezen események kétségtelenül lezajlottak, hiszen ha ezzel kapcsolatban bármiféle probléma merült volna fel, 1944–1948 között sor kerülhetett volna tisztázására, mivel azonban ilyesmi nem volt, e történetek igazak. Továbbá, a két eseménysorról olvasók arra is gondolhattak: egy szovjet újságba a 18. és 19. század orosz történelméből csak nagyon gondosan ellenőrzött adatok kerülhettek be.

Az évek során azonban nemcsak az egyes kitalációkat hitelesítő eljárások sorozata gyarapodhatott, hanem maga a képzelet szülte jelenség is átalakulhatott. Jól mutatja ezt, hogy az itt vizsgált, 1944 és 1947 között publikált cikkekben miként vált egyre jelentősebbé, mind több mozzanatot tartalmazóvá II. Rákóczi Ferenc és I. Péter fiktív kapcsolata. 1944-es munkájában Illés még csak arról írt, hogy az orosz uralkodó 1703-ban egy alkalommal, nem különösebben nagy segítséggel támogatta a szabadságharcot, 1945-ös szövegében már azt közölte: a magyar politikus „1703-tól 1711-ig állandó kapcsolatban állott” a cárral és „az oroszok rendszeresen támogatták Rákóczit tüzérséggel, tisztekkel, sőt időnkint pénzzel is”, foglalkozott a szabadságharc vezetője I. Péternek küldött leveleivel, az azokban kifejtett külpolitikai koncepciójával, de ezzel már nem: miként reagált arra az orosz uralkodó. 1946-os *Új Szó*-vezércikkében viszont már azt tudatta az olvasókkal: a cár megértette Rákóczi elgondolásait. Az 1947-es Jepticin-szövegből pedig az derül ki, hogy a szabadságharc vezére 1703–1711 között „*állandó és szoros kapcsolatban*” állt I. Péterrel, az oroszok nemcsak „időnkint”,

²⁹ L. a 17. jegyzetet!

hanem rendszeresen segítették pénzzel mozgalmát, az orosz uralkodó elfogadta Rákóczi külpolitikai koncepcióját és „mindenben” támogatta őt.

E lapokban az egyes kitalációk újabb és újabb megjelentetéseihez alkalmat kínáltak a különféle aktuális események, fontos évfordulók: így az 1944-es *Magyar Ujság*-cikknél a Vörös Hadsereg megérkezése a Kárpátokhoz; az 1945. márciusi *Uj Szó*-megemlékezésnél Rákóczi születésének 269. évfordulója; 1946-ban az április 4-i, „felszabadulási” évforduló; 1947-ben március 15., azután 1947 végén–1948 elején az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc centenáriumi megemlékezéseinek előkészületei, majd 1948. március 15. is. A jelentős alkalmakból történt ábrázolásai pedig hozzájárulhattak hitelesítésükhöz is: az olvasók ugyanis arra gondolhattak, hogy az ilyenkor közzétett cikkekbe csak különös gonddal ellenőrzött adatok kerülhettek be a magyar történelemből. E közlések során előfordulhatott, hogy egy-egy lapszámban az egy vagy több cikkben ábrázolt fiktív mozzanatok más, ugyanabban a számban publikált szövegben olvasható megállapításokat is alátámaszthattak: ez figyelhető meg az *Uj Szó* 1947. március 15-i és 1948. március 15-i számainál. Az „oroszk” és a „németek” megjelenítése Illés 1944–1945-ös cikkeiben pedig jól szemlélteti, hogy egy szerző miként hozhat létre egy-egy kifejezés használatával történelmi analógiákat és miként ismételheti meg ezen eljárásait egymás után közzétett szövegeiben a propagandisztikus hatás érdekében (egy adott esetben, Rákóczi 1703-as „levelé”-nek idézésénél akár kisebb variációval is). Mivel pedig e kitalációk, illetve megjelenítéseik lényegesen könnyebben alakíthatók át a pillanatnyi politikai igényeknek megfelelően, mint az egykor ténylegesen lezajlott események ábrázolásai, vizsgálatuk, önmagán túlmutatóan, általánosabb érvennyel is, különösen jól szemléltetheti a sajtó és a propaganda kapcsolatainak lehetőségét.³⁰

VÖRÖS, BOLDIZSÁR

Falsification d’histoire, propagande, presse

*Deux histoires imaginaires dans les journaux rédigés par
Béla Illés entre 1944 et 1948*

L’étude présente, comment, Béla Illés, (1895 – 1974), écrivain communiste hongrois avait construit deux récits historiques de son propre invention, qu’il avait en suite propagés, à l’aide de ses collègues en tant que faits historiques dans les journaux de langue hongroise de l’Armée Soviétique. Il était rédacteur, en 1944-45 du Journal Hongrois, et du journal Parole Nouvelle, paru entre 1945 et 1948. Le sujet d’une de ses inventions était l’aide pécuniaire, d’armes et de troupes assurés par le

³⁰ Mindazonáltal kérdéses, hogy valaha is tisztázható lesz-e az, hogy Illés Béla munkatársai, a kitalált történetek népszerűsítői tudatában voltak-e, hogy fikciókat terjesztenek – ténylegesen megtörtént eseményekként... A Guszev-esetre irányuló kutatásaimat a Habsburg-kori Kutatások Köz-alapítvány Az 1848-as forradalom sztálinista mitológiája című pályázat keretében támogatta.

tsar russe, Pierre, le Grand à la guerre d'indépendance de François II. Rákóczi entre 1703 et 1711. D'après la seconde 'légende', en 1849, quelques officiers de l'armée russe du tsar, envoyée contre la guerre de liberté hongroise, entre autres le capitaine Alekseï Gusev, s'élevaient contre l'intervention russe. Ils avaient collaboré avec les Hongrois, mais leur complot dévoilé, plusieurs entre eux, y compris le capitaine, ont été exécutés. Ilés avait essayé légaliser ses fictions par différents processus (comme la citation de sources historiques jamais existées). La fictions propagandistique de ces inventions était avant tout la légitimation, et le renforcement de l'amitié hungaro-soviétique, sur le plan historique également.

Les présentations, et analyses des différents articles de journal prouvent que les publications ultérieures de ces 'légendes' avait été rendu possibles par les différentes occasions, anniversaires importants. Les publications à ces occasions réciproquement avaient renforcés la convictions des gens, les lecteurs estimaient, que ces occasions importantes étaient servis par des faits et données extrêmement contrôlés, quant à leur authenticité.

Les données non-authentiques ont été renforcées par leurs publications renouvelées, car dans un cas de doute on aurait pu les éclaircir entre 1944 et 1948. Puisque cela n'était pas arrivé, par conséquent ces histoires portaient la vérité.

Comme les inventions et leurs publications sont beaucoup plus faciles à transformer selon les exigences actuelles politiques par leur auteur, que les événements réellement déroulés jadis, leur examen, outre de leur représentation, d'une valeur plus générale, illustre bien les possibilités des rapports entre presse et propagande.